

UČITELJSKI TOVARIŠ.

List za šolo in dom.

Izhaja v 1. in 15. dan vsakega meseca ter stoji za vse leto 3 gold., a za pol leta 1 gold. 50 kr. Spise in dopise vzprejema uredništvo, naročnino in oznanila pa Milic-eva tiskarna v Ljubljani.

Štev. 21.

V Ljubljani, 1. novembra 1888. l.

XXVIII. leto.

P r o l o g

pri

slavnostnem koncertu „Slovenskega učiteljskega društva“ v Ljubljani v 25. dan oktobra 1888. l. v proslavo štiridesetletnice slavnega vladanja Nj. veličastva presvetlega cesarja Franca Jožefa I.

Bog sprimi vas v dežele mestu glavnem,
Pozdravljen, zbor sodrugov in družic!
Po svetu gorskem in po svetu ravnem
Prispeli ste, kar druží nas poklic;
Prispeli ste, da v mestu staroslavnem
Nocój kipečih src, gorečih lic
Izrazite čutila svoja sveta
Za carski rod, za carja in očeta!

Stotisoč src plamtí ob slavnem gódi,
Ta god obhaja naš gospod in car.
Zaúpno zrô na svetli stol naródi,
Po carstvu širnem se mirí vihár;
Pozabljeno in oproščeno bodi,
Kar brát je storil bratu, za vsikdár,
Saj On jednako ljubi vse rodove,
Bodrí na delo, dvíga vse stanove!

Hvaležno v njem naš stan slaví rešníka:
Iz nôči nas je dvignil On na dan!
V svobodi le razvíja se omika,
In oh! — obéh je bil naš stan želján!
Prešlà je noč — glej, kólíka razlíka:
Ta stan, poprej prezíran in teptán,
Stanovom drugim zdaj se častno druží,
In vzorom ž njimi in prosveti služí!

Kar tirja svet od nas, to dobro znamo,
 Kar tirja dom, slovenski rod od nas,
 To govori glasno nam srce samo:
 Ustvarjajmo mu lepši, boljši čas!
 V oblasti src mi sto in sto imamo:
 Utisnimo krepostij jim izraz,
 A jedna, prva druge vse ustvarja:
 Ljubiti rod, ljubiti dom in carja!

Let štirideset! — O, silno ti cesarstvo,
 Nad tábo čuje sam dobrotni Bog!
 Karkoli znanstva zmore širno stvarstvo,
 V zavetje se zateka knežjih rok;
 Sprejel je vzgojo knez v mogočno varstvo,
 Skrběč kot oče za razvoj otrok,
 Iz tisoč src v nebó molitev plava:
 Bog hrani carja! — Slava, slava, slava! —

A. Funtek.

Kako naj učitelj vpliva na vedénje šolske mladine zunaj šole.

Govoril pri okrajni učiteljski konferenciji za Ljubljansko okolico v 27. dan jul. t. l.
 učitelj J. Bajec.

(Konec.)

Ne zadostuje torej, da učitelj samo v šoli poprašuje enega ali drugega, kako se obnašajo potoma. Zatorej je dobro, da učitelj pred šolo hodi danes po tej, jutri po drugej poti otrokom naproti, ali jih od daleč opazuje, da jih nekaj časa čuva. Isto tako naj storí tudi po šoli, da se prepriča o njihovem vedénji. — Otroci radi stikajo tudi po gozdih, zlasti za gnjezdi in ptiči. Ako učitelj tega ne zapreči, gorjé mladim hudo bnežem! Ako nič ne pomaga in izda svarjenje v šoli, naj gre sam v gozd, da vidi in se prepriča, kaj počenjajo v gozdu. — Še huje se godí na paši. Tu počenjajo otroci marsikaj grdega, nesramnega, ker jih nobeno modro in pametno okó ne čuva. Pretepajo ubogo živino, teptajo njive, kradejo pridelke ter povzročujejo mnoge škode. Pastirji celó povzročujejo, da se soseda grdo gledata ter v sovraštvu živita do smrti. — Naj pogleda zato učitelj večkrat na pašnik sprehajaje se mesto v krčmo; s tem si bode več zaslug pridobil in spoštovanja. — Naj dela učitelj tudi na to, da si lastniki živine oskrbé pametnega pastirja, ki bi otroke v strahu imel. Naj učitelj tudi starišem priporoča, da pogledajo večkrat na pašnik; istotako v gozd. —

Pri kopianji se godé grde, grde reči. Večina jih sramožljivost izgubi. Učitelj jim sicer ne more zabraniti kopanja, razun v globokih vodah, ker jim še sam priporoča snago na telesu. Vé gotovo za isti prostor, kamor se hodijo otroci kopat. Naj o lepih dnevih sam otroke v daljini nadzoruje. Vsaj lahko opazuje njih vedénje. Ako kaj nespodobnega čuje pri takej priložnosti, naj vsem strogo prepové, da se z nesramežem ne pečajo. Vedno pa naj učitelj skrbi za to, da se dobri in pridni učenci lepega obnašanja skrbno ogibljejo na potu ali kjer si bodi drugej poredneža. „Ena garjeva ovca mnogo drugih zdravih okuži“.

Zeló potrebno pa je pri vsem tem ravnanji učiteljevem, da vedno deluje in živi v soglasji s stariši, da ga podpirajo pri njegovem trudapolnem delu. Ako se sam ne bo potezoval za lepo obnašanje svojega krdela, starišem je dandanes le malo na tem, drugim nič, zlasti, kadar so otroci šoli izročeni. — Dalje naj učitelj pa tudi starišem priporoča, da ne pusté svojih otrok nikdar brez dela; kajti tako se otroci navadijo lenobe, iz katere izvira vsa hudobija.

Tako more učitelj pri šolski mladini mnogo doseči; otroci in stariši ga bodo spoštovali.

Koliko pa učitelj more pripomoči k povzdigi moralične zavesti tudi pri bolj odrasli mladini? — Kadar je deček predrngil že nekoliko hlačic ali deklica nekoliko kril po šolskih klopeh, ter prestopivši 14. leto prišel popolnoma iz učiteljske oblasti, zraste mu greben in misli: „Sedaj me več ne bode imel v rokah“; zahaja med bolj odrasle ljudi ter njih vzgledu posnema. Sedaj še le se predrzne vpričo učitelja počenjati vse tisto, kar se mu je v šoli grajalo in prepovedovalo. „Mar mi je! Sem užé star 15, 16 let“, je odgovor. Kako naj pa učitelj tù kaže svoj vpliv? To je še le težavno! Šolskih pravil se tukaj učitelj več ne more posluževati. — Kaj storiti? Drugo pot mora ukreniti. Tukaj je najprvo njegov lastni vzgled. Učencu nikdar ne pride na misel, da bi učitelj kaj napačnega storil. Sedaj se mu pa oči odpró. On vidi, kako je učitelj živel pred in kako zdaj. Težak položaj za učitelja! Njegov nekdanji učenec kaže za njim rekoč: „Tako sem se v šoli naučil“. Naj učitelj vedno misli na prihodnje, da bó šolar kdaj mladenič, kateremu bodo polagoma vse napake učiteljeve stopile pred oči. Zategadel naj bode učitelj v prvi meri sam luč lepega vedénja, vzgled značajnega, vzornéga človeka, da se nanj sklicujejo lahko vsi pošteni občani. Naj ne popiva po krčmah ter morí tako moralično zavest pri odrasli mladini. Naj se ne pajdaši z mladenči, zlasti s hudobnimi. Z njim kakor tudi z drugim spolom naj govóri in občuje malo, pametno in možato, da ne kažejo s prstom za njim. Žalostno je slišati, da komaj pred 4 leti šolske klopi zapustivši mladenič z učiteljem na bratovski klopi sedí. To čujejo drugi ter pravijo: „Še z menoj! Tikajmo se!“ Kako mora učitelj v tako žalostnih razmerah ohraniti svoj vpliv? Kako more poredneža posvariti? Ni mu mogoče. Njegovo obnašanje mora biti tako, da ga vsi spoznajo za višjega, nego so sami. Kadar se o mladeniču sliši kaj napačnega, naj ga možato posvari ter mu primeren nauk podá, ne pa smijati se in mu pritrditi. — Učitelj naj vedno skrbi za to, da živi z vsemi v lepi slogi in soglasji, zlasti z veljavnišimi hišami. Občuje naj le s takimi, ki imajo veljavo pri drugih kot pošteni, značajni možjé. Naj ne zahaja brez potrebe po hišah ter se razgovarjá. Vender je pa le dobro, da včasih popraša za tega ali unega, jih poučí, zlasti, kadar je čul kaj napačnega o tem ali unem svojem nekdanjem učencu.

Najbolj pa učitelj vpliva na moralno zavest pri odrasli mladini, da jej posójuje lepe, ukapolne knjige, da jih mladenči ali dekleta prebirajo. Priporočila vredno je tedaj res „bralno društvo“. Ker se je to tudi pri nas osnovalo, sem prepričan, da si učitelj v tem obziru nadalje svoj vpliv na moralično zavest pri odrasli mladini ohrani. Tako bi ostal učitelj vedno v tesni zvezi s odraslo mladino; posnemali ga bodo, spoštovali mali in veliki. Tako bodo spoznali stariši in odrasla mladina, da je učitelj res vnet za dobro izrejo, sam vzgled lepega obnašanja, pospešitelj moralične zavesti, pravi učitelj in voditelj odrasli mladini. Pridobil si bode srca vseh občanov in svest si bode, da je svojo težavno nalogo vestno in dobro rešil.

Knjiga Slovenska.

§. 45.

Slovstvo slovénsko se loči v staro in novo. — Dasi novoslovensko slovstvo po znamenitih Brizinskih spomenikih sega morda celó v IX. vek, in v naslednjih ni brez književnega sledú, pričelo se je znatno vendar še le v XVI. stoletju, a prvi njegov slovníčar bil je prvi buditelj za stari jezik slovanski. V slovnici l. 1584 „Arcticae Horulae“ šteje A. Bohorič koj v naslovu osmero slovanskih jezikov ter petero pisav; v posebnih zgledih kaže Glagolico in Cirilico ter s to sorodno malo- in velerusko azbuko, naposled pa latinsko-kranjsko abecedo, ktera se po njem imenuje „Bohoričica“. V predgovoru trdi, da kar jih je dotlej spisovalo zgodovino ter preiskovalo ljudstev izvirek in nrave njihove, vsi se vjemajo v tem, da Heneti, Veneti ali Venedi, Vindi, Vandali in Slaveni so isti narod ter onega in taistega izvirkar, narod starodaven, čegar Slovenska beseda se razširja po največem delu sveta itd. — Kar je v tem oziru trdil Bohorič, to so nekako ponavljali Megiser, Valvasor, Marko Pohlin, nekoliko bolje že Linhart o starem našem jeziku.

Še boljše je pisal o tem jeziku Japel, ki je v rokopisu zapustil odgovor na vprašanje: „Welche aus den verschiedenen slawischen Sprachen man der Jugend zur leichtern Verständniss der Russ., Poln., Böhm., Dalm., Kroat., Krainer. und übrigen slawischen Mundarten beibringen solle“, češ, idioma Slavo-Carniolicum t. j. stari naš jezik slovanski. — Temu v dokaz je Jarnik sestavil ter še pred Dobrovskega „Institutiones“ priobčil: „Kleine Sammlung solcher altslawischen Wörter, welche im heutigen windischen Dialecte noch kräftig fortleben. Ein Beitrag zur Kenntniss der alten hochslovenischen Bücher-sprache“. — V ta namen je marljivo nabiral starih spomenikov, knjig in rokopisov slovanskih Žiga Zoisa (Carniolana, Slavica Glagolitica et Cyrillica); mnogo pisal Vodnik v „Lublanskih Novicah“ l. 1797—99, v Pismenosti (Smotriski, Lomonosov, Azbuka, cf. Slovar); največ v dejanju izvrševal dr. J. Zupan (Cf. Vorzug des Krainischen vor dem Russischen u. Serbischen; Die acht glagolitischen Klöster im Königreiche Illyrien; Krajnski Nestorček; Ueber das slavische Evangelium zu Rheims (pr. Jezičnik XV. str. 37); Krajnec dolžen hrovatenja: Bukve glagolic berimo! — Dédov krémjlja bister vir! — Zraven krajnskih poišimo -- Lep Cirilovi psaltír itd.). — Jako živo in budno je, kar so o naših blagovéstnikih sv. Cirilu in Metodu pisali na pr. Ravnikar („Tako je sveti Ciril pred devetimi vekmi ali devet sto letmi že pisal v našim jeziku“), Krempl, Slomšek, Hitzinger itd., kar je znano že iz „Knjige Slovénke“.

Prva in prava dva buditelja staroslovénke véde izmed Slovéncev sta pa Kopitar i Miklošič, i to dva cara slovinska (iz krvi naše braće cf. Kurelac) na književnem polju slovanskem.

Dobrovský in Kopitar odprla sta vrata v hram starega jezikoslovstva slovanskega. Njun dasi skromen naslednik je bil i Metelko. Pokazal je to že v „Lehrgebäude der Slow. Sprache 1825“ in v „Anhang zur Vorrede 1848“ pa v svojih naukih. Miklošič mu je o priliki l. 1849 pisal: „Vaša gramatika našega milega maternege jezika je najprvič mene podbodla se tudi starega bolje izučiti, kakor se to navadno godí“. L. 1849—50 pa 1853—4 je Metelko dvakrat v tednu javno razlagal staroslovenščino posebej bogoslovcem in dijakom tega nauka željnim. Narekoval je razun oblikovja nekoliko iz Ostromira in svojih Brizinskih spominkov itd. Kar sta Miklošič v Beču in Hanka v Pragi na svetlo dajala staroslovénških stvarí, to si je Metelko pridno naročeval ter razširjeval med svojimi učenci. Nekterikrat je v zborih Zgodovinskega društva govoril o slovénski knji-

ževnosti, kar so potem priobčile „Mittheilungen des histor. Vereins 1856—8“, nekatere stvari je zapustil v rokopisu.

L. 1854 je v Celovcu prišla na svetlo „Slovenska Slovnica s kratkim pregledom Slovenskega Slovstva ter z malim Cirilskim in Glagoliškim Berilom za Slovence“, katero je spisal A. Janežič učencem srednjih šol po najboljih dotedanjih slovniških delih v jeziku slovenskem, kajti dotlej se je slovenščina razlagala po nemško. Večletna skušnja nas je prepričala, da vsak nauk, torej tudi jezikoslovni, tam najlepše in najveseliše napreduje, kjer se učencem v domačem, ne pa v tujem jeziku razlaga in razjasnuje . . Današnje dni ne more več zadostiti znanost samo enega slovanskega jezika . . Naša slovenščina je naravna hči staroslovenščine; zato je nam pred vsim drugim potreba, se na staro ali cerkveno slovstvo naših prededov ozirati. V ti namen smo tu staro cirilsko in glagoliško azbuko z malim staroslovenskim berilom dodali, da se morejo naši Slovenci saj s starim pravopisom soznaiti. Sploh pa zavračamo prijatelje staroslovenščine na izvrstna dela našega preučenega jezikoslovca prof. Miklošiča. — Ker je omenjeno staroslovensko Berilo nekaj časa rabilo srednjim šolam, zložil sem po Janežičevem nasvetu „Kratko staroslovensko slovnico l. 1863“, ktera je tedaj mnogim služila na korist. Kolikor že je pospeševal staroslovensko vedo „Zlati Vek“ in v njem razprave: Sveto pismo in slovensko slovstvo. Nestor rusko-slovenski letopisec. — Staroslovenščina, sp. P. Ladislav Hrovat (str. 254—289).

L. 1865 izdal je na Dunaju dr. Miklošič „Slovensko Berilo za osmi gimnazijalni razred“, katero po kratkem predgovoru ima v prvem delu zgodovino stare slovenščine z nekaterimi izgledi (str. 7—18), potem zgodovino nove z natisnjnim spomenikom Brizinskim II. itd. — Druga izdaja l. 1881 (Miklošič-Navratil). „Dasiravno je naš jezik uže v devetem stoletju nekaj različen bil od pravega staroslovenskega jezika, in se je od tistega časa do zdaj jako premenil, pa se vendar more reči, da je sedanji slovniški jezik staroslovenskemu najpodobnejši v glasih, v podobah imenskih in glagoljskih, in v besedah. V knjigi, ktera ima pokazati premembe, ki jih je slovniški jezik pretrpel od najstarih do naših časov, ne smé manjkati vzgledov staroslovenskega jezika (str. 1)“. — Ta namen pospešuje tudi „Slovenska slovnica za srednje šole“ l. 1884, katero je spisal J. Šuman po načelih in bogatih zbirkah Miklošičeve slovanske slovnice, da bode po učenju mladini jezik naš, kakor je bil nekdanj najrazširnejši in prvi vrstnik latinskemu in grškemu jeziku, i dandanes v časti in poštenju, samosvesten vrstnik olikanim drugim jezikom (str. VIII).

§. 46.

Bohorič kaže že v naslovu Glagolico in Cirilico; jeli pisala se v glagoliški in cirilski azbuki tudi novoslovenščina? — „Kranjci so pisali svoj jezik glagoliški še v šestnajstem veku; cirilski nikdar“, piše Linhart (Vers. ein. Gesch. v. Krain, II. pg. 357), in v opombi pravi, da se glagoliški rokopisi še tu in tam nahajajo po Kranjskem. V sredi tistega stoletja je namestu glagoliških črk nesrečno jel rabiti latinske Truber, in takrat je Ljubljana zgubila glagoliško tiskarno, kar dokažem v nadaljevanju te zgodovine. A smrt ga je prehitela, da tega ni mogel dokazati.

„Krajnci so pisat znali, preden so bili ločeni od slovincov na unim kraji Donave . . Slovenci imajo dvoje čerke, ene se imenujejo: Bukvica, druge kjurilica; bukvica je v navadi per slovincih ta kraj Donave; kjurilica uni kraj Donave . . Krajnci z latinskimi čerkami pišemo; je še le navada od dva sto leta in štirideset let, kar je Primas Trubar en Lublanski korar tako pisat začel. Popred so Krajnci z glagolitskem čerkami pisali, kakoršne imajo še današnji dan korarji v Bakri, Senju in v Dalmaciji. — Glagolitski jezik je nekidani čisti slovenski jezik. Sedaj ga noben slovenec popolnim na tanko

nezastopi; vunder je tak, de bi se ga v kratkim vsi slovinci lahko zastopit navadili, ako bi se duhovno opravilo po njemu imelo . . . Kdo inu kdaj je glagolitske čerke znajdel, se na tanko nevé. Modri možje so te misli, de per eni glihi pred trinajst sto letmi so bile znane, to je okoli petiga stoletja po Kristusovim rojstvu . . . Zlasti si je perzadel vero inu jezik pogmerati en grekiski mašnik Konstantin, kateriga so kristiani Zirillus imenovali. Od tiga Zirilla so zirilske čerke, katere so po celi Moškovii še današni dan v navadi . . . Krajnci so pisali po glagolitsko notri do šestnajstiga stoletja . . . Tako piše Vodnik v „Lublanske Novice“ l. 1798. In l. 1797 je pisal: „Stari bukviski jezik ima veliko podobnost z našim krajnskim. Bukviski se taisti imenuje, v katerim so bukve od nekidaj pisane. Čerke niso latinske, ampak cirilske inu glagolitske; to je: stare slovenske. Te imajo podobo z grekiskemi. Tukaj v Lublani se najde več sort bukv tiga bukviskiga jezika, so namreč mašne bukve, sveto Pismo, brevirji, besediša, pesme, druge pisanja inu gramatike, to je: jezikov nauk; od kateriga bomo en drugi krat več govorili, naše krajnsko pomankanje bogatili, inu po bukviskim popravljali, kar smo se od stare korenine na stran zašli itd.“ (Jezičnik XIV. 1876. str. 10. 12).

Kumerdej pripoveduje (krog l. 1780), da nédavno so bile pri podružnici v Lancovem na Gorenjskem glagoliški pisane mašne bukve. — Kriška duhovnja pri Tržiču je, kakor se bere v starih listinah, tožila nekoga „Presbyter Glagolita“, kateri je ondi iz glagoliških bukev bral sv. mašo, in na to mu je l. 1617 ljubljanski vladika Tomaž Hren to reč ustavil (Kop. Gramm. 30). — V Dolini pri Trstu se v župnijski knjižnici hranijo glagoliški zapisniki (kvadirne ali legištri) od l. 1605 do 1610. Ti zapisniki so nam v dokaz, kako so tačas čislali naši pračetje svoj jezik, in kako marljivo ga rabili duhovniki v cerkvenih opravilih in morebiti tudi v navadnem življenju (Zg. Danic. 1867 l. 23). — Črniška cerkev poleg Gorice ima v starem misalu glagoliški napis, da se je v Kamenah pri Črničah še l. 1580 „etsi exceptionaliter“ slovenska maša pela in to vpričo Videmskega škofa in vseh tistih, ki so bili z njim (Slov. Prijatelj l. 1863; Novic. l. 1864). — Glagolski ulomček, kos evangelija sv. Mateja 19, 3—11 v srbsko-slovenskem jeziku, našel se je l. 1856 na platnicah starega urbarija iz pergamena v grajščini na Turnu pred Dvorom nad Kranjem (Kres V. str. 480—81). — V Istri so že l. 1275 opisali meje oglejskih in goriških posestev v treh jezikih t. j. v slovenskem (z glagolico), latinskem in nemškem (Zvon III. str. 812) itd.

Žal, da so slovanska ljudstva z verstvom sprejela največ ali latinske ali nemške čerke, svoje pa, kterih ena namestuje po tri ali štiri (sch, tsch), prepustila Ilircem in Rusom, pravi Gutschmann l. 1777 (Jezičn. XXII. 1884. str. 44). — P. Marko Pohlin je pisal o sv. Hieronimu Stridonskem (Shent Hierolym sokup slavenskeh zherk v. Krajn. Gram. 1783): Quod Patriam nostram singulariter attingit, est . . . inventio litterarum characterum inquam Glagoliticorum hisque characteribus scribendi ratio. Quod Alphabetum Bukvize communiter appellatur . . . Cyrillicis characteribus, quos Cyrillus (Chyrull sokup drugeh slavenskeh zherk) ad tonum vocis exprimendum invenit et Slavicis nominibus insignivit (Biblioth. Carnioliae) etc. — Valvasor pripoveduje mnogo o nekdanjih Slovanih, o njihovem jeziku, kaže Glagolico in Cirilico, češ, ona je Hieronimova, ta Cirilova, ter ima Očenaš v 13 narečjih slovanskih (1689. II. 6). — Ravno tako Megiser l. 1612 celó trdi: Methodius, ein geborner Windischer, ist auch ins Beyerland, Steyer-marck, Khärndten und Crayn zu den Winden kommen. — Szueti Hieronim Doctor zlouen, vnoge knige diachkim iezikom popiza, i Glagolzku knigu i Pizmo on naide i zpravi, piše Vramecz l. 1578. —

L. 1560 so Jugoslovani za svoje rojake napravili na Nemškem glagoliške in l. 1561 cirilske čerke, in knjige, ki so jih tedaj slovenski pisali Truber, J. Dalmatin, Bo-

horič itd., sta hrvaški in srbski prepisovala zlasti Anton Dalmatin in Stepan Konsul Istrijan. Ta je bil s Truberjevim novim zakonom, ki ga je prepisal v glagolico, že l. 1559 v Metliki, kjer se je posvetoval z nekterimi, ki so ga hvalili, da bode to pismo umevno in koristno Slovanom od Jadre do Carigrada, in uni je šel l. 1561 iz Ljubljane na Nemško. Da so takrat tako na lahko občevali med seboj bodisi v pismu nemškem ali latinskem, glagoliškem ali cirilskem tudi v naši domovini, to je že dokaj velike pomembe (Vid. Šaf. Gesch. d. südslaw. Lit. I. 1864; Iv. Kostrenčič Urkundl. Beiträge z. Gesch. d. prot. Lit. der Südslaven 1559—1565. Wien. 1874; Jezičn. XXI. 1883. str. 12. 13).

„Leto Orthographio Slovenskiga Pisma, smo mi zvestio inu zdoirim svitom zastopnih Bratov tako postavili. Inu spomisli tudi na več našiga Imena inu Iezika Lüdy, Kijr so okuli nas, Dolence, Istriane, Vipavce etc. kateri, skorai povsod čistěši slovensko govore, kakòr mi po kranju inu koroški deželi, do polu nembški. Inu so edni navaieni na to staro Slovensko, Hervatsko ter Ćurilsko Pismo. Bog ôtel pak, da bi to isto, zlasti Ćurilsko lepo Pismo, mogli spet v Lüdi pèrpraviti. Kadar pak nei dobro mogoche, za vbužtva stran, za volio Turske sille . . ., smo tako začeli naiveč zlatinskimi puhstabi pisati inu drukati“ itd., piše Seb. Krell v Postilli l. 1567 (Jezičn. XXI. str. 5).

Prva slovnica o novoslovenščini — *Arcticae Horulae* — ima v sebi Glagolico in Cirilico in Bohorič, kateri jo je spisal l. 1584, razlaguje ji tako, da se vidi, da je dobro poznal obé. V predgovoru pripoveduje, da mu je dana bila naloga sestaviti latinsko-kranjski pravopis, da bi z latinskimi črkami pisalo se narečje, ki se govori po vsem Kranjskem in po večem delu Štajarskega in Koroškega, kajti raba one stare pismenosti, Cirilske in Glagoliške, je v ljubi naši Kranjski, pravi, malo da ne propala, skoro izginila — „latino caractere, quandoquidem iam usus illius antiquae literaturae, Cyrillicae et Glagoliticae, in Carniola nostra fere intercidisset“, in to se popolnoma vjema s tem, kar trdi že Krell, Linhart in za njim tudi Vodnik.

Po vsem tem je verjetno, da se je i naš jezik pisal kedaj glagoliški in cirilski ter da se je staroslovenščini na zahodu med Slovenci godilo skoro ravno tako, kakor med Hrvati, Srbi, Bolgari, Rusi in tudi med Čehi.

Dr. Ivan Anton Scopoli

V spomin stoletnice njegove smrti. Spisal Fran Kocbek.

(Dalje.)

Leta 1763. dal je Scopoli mej ljudi knjigo: „*Entomologia Carniolica*“, kjer je opisal 1153 kranjskih žuželk. K tej knjigi jel je pozneje izhajati atlant s podobami, a Scopoli ga je pri 43. bakreni tabli ustavil, ker mu menda slike niso dopadle ter je baje vse uničil. Omenjeni atlant ni prišel v knjigotrštvo in užé l. 1785 se na Dunaji ni več dobil (Fuesli, Neues Magazin f. Entomologie, 1785, t. II., p. 364). H. Hagen je podobe obširno opisal v „*Stett. ent. Zeitschr.*“, 15. letnik (1854), str. 81—91. Na str. 83. pravi Hagen: „O nenavadni redkosti teh bakrenih tabel priča še okolnost, da jih še, kolikor je meni znano, ni noben entomolog, celó v specijelnih monografičnih delih, ni spomenil. Znabiti je ta po meni ogledan eksemplar jedini rešen pred ugonobljenjem“. K temu naj pridenemo, da je v prirodopisni zbirki ljubljanske vélike realke 1 izvod iz zapuščine J. Ferd. Schmidt-a, jeden pa v knjižnici c. kr. zool. dvornega kabineta na Dunaji.

Kako so vrstniki Scopolija kot entomologa častili, vidimo najbolje iz Linnéjevega pisma, kjer pravi, da je iz te kranjske entomologije, „ki jo je dobil z velikim trudom iz Belgije in dal za same podobe 3 cekine, zajemal več veselja, nego iz sto cekinov“ . . .

(„Post varia frustranea tentamina tandem accepi tuam Entomologiam Carniolicam, camque ex Belgio et quidem sumptibus trium fere ducatorum aureorum pro solo Tabellario adducente; neque hoc doleo, cum ex eo plus oblectamenti hauserim, quam ex centum ducatis. Obstupesco ad infinitum laborem in colligendo, describendo et disponendo, quem nullus alius intelligere unquam potest, nisi qui ipse manum labori admovit“.)*)

Tudi poznejši učenjaki vedeli so ceniti visoko vrednost omenjene knjige. Dr. R. Schiner piše o tem: „Scopolijeva déla so tako izborna, da se je čuditi, zakaj se novejši dipterologi niso bolj ozirali na-nja. Angleži imajo zaslugo, da so zopet obrnili pozornost na-nje. Scopolijevi opisi so večjidel zelo popolni in natančni, da brez pomisleka boljši od Fabricijevih“.

Istega leta, ko je izišla „entomologija“, napisal je tudi razpravo: „Introductio ad diagnosim et usum fossilium“, nemški pod naslovom: „Einleitung zur Kenntnis und Gebrauch der Fossilien; für Studierende“. Riga in Mitau 1769, gr. 8°.

Za svojega bivanja v Idriji je Scopoli napisal znamenito knjigo: „De Hydrargyra Idriensi. Tentamina Physico-Chemica-Medica. Venetiae 1761, 8°“, kjer govori: O idrijskem živem srebru, idrijskem vitriolu in o boleznih rudokopov v Idriji.

Tam je dokončal tudi: „Annus historico naturalis“, ki je zbirka manjših sestavkov, prirodopisne, kemične in ekonomične vsebine, kateri sodržejejo mnogo dobrega in poučljivega. Sestavki o *Morus alba*, o razširjanji gozdov, nasvétí gledé poljedelstva v Kranjski, o bučeli in njenem varstvu itd. bili so sposobni, pospeševati obdelovanje zemlje. Zlasti zadnji članek je bil pač vzrok, da se je bučelarstvo jelo tako lepo razvijati na Kranjskem.

Scopoli pa je izdal razen teh del, ki se tičejo ožje naše domovine, še mnogo drugih, katere bomo pozneje omenili. Iz zgoraj navedenega vidimo, koliko zaslug si je stekel Scopoli za Kranjsko in sosedne pokrajine. Ako še uvažimo, da so bile takrat slabe prometne in druge razmere, da je bilo malo skrbljeno za javno varnost, ako dalje pomislimo, da je nedostajalo zanimanja in pojma za znanost, potem se moramo pač čuditi pogumnemu Tirolcu, ki je pred več nego 100 leti razkrival prirodna čuda v klasični obliki, da je ves učeni svet strmél. Scopoli vzbudil je občno pozornost za neusahljive prirodine lepote slovenskih dežel, prenašajoč pri razkrivanju hude težave in neprilike. Zato smo mu dolžni večne hvale!

3. Scopolijevi spisi v kronološnem redu.

1. *Dissertatio de affectibus animi*. Tridenti 1753, 4°.

2. *Methodus plantarum enumerandis stirpitibus ab eo repertis destinata*. Vindobonae 1754, 4°.

3. *Flora Carniolica exhibens plantas Carnioliae indigenas et distributas in classes naturales cum differentiis specificis, synonymis recentiorum, locis natalibus, nominibus incolarum, observationibus selectis, viribus medicis*. Vindobonae 1760, 8°.

4. *De Hydrargyra Idriensi. Tentamina Physico-Chemico-Medica*. Venetiae 1761, 8°.

Sodržeje: I. De Minera hydrargyri. II. De Vitriolo Idriensi. III. De Morbis fossorum hydrargyri. — Dr. J. Schlegel provzročil je, da se je ponatisnilo, Jena 1771, 8°. Po K. Meidinger-u v nemščino prevedeno, Monakovo 1786, 8°.

5. *Entomologia Carniolica exhibens Insecta Carnioliae indigena et distributa in ordines, genera, species, varietates. Methodo Linnaeana*. Vindobonae 1763, 8°.

*) „Deliciae“, p. 81.

6. *Introductio ad diagnosim et usum fossilium*. Vindobonae 1763, 8°. — Nemški pod naslovom: „Einleitung zur Kenntniss und Gebrauch der Fossilien; für Studirende“. Riga und Mitau 1769, gr. 8°.

7. *Annus I. Historico Naturalis*. Lipsiae 1769, 8°. — II. et III. *Ibid.* eod. — IV. *Ibid.* 1770. — V. *Ibid.* 1772. — Prvi letniki izišli so v nemškem prevodu pod naslovom: „Bemerkungen aus der Naturgeschichte“, erstes Jahr, welches Vögel enthält. Aus dem Lateinischen v. Dr. Günther. Leipzig 1770. Zweites und drittes Jahr. Übersetzt von K. Meidinger. *Ibid.* 1770, 8° in Wien 1771, 8°. — V tem (*Annus IV.*) nahajajoča se razprava „*Dissertatio de Apibus*“ je tudi Meidinger v nemščino prevel pod naslovom: „Abhandlung von den Bienen und ihre Pflege“. Wien 1787, 8°.

8. *Memoria che riportò il premio sopra il questo proposto della Ces. Reg. Società di Gorizia e Gradisca*. 1769, 8°. Nemška izdaja: „Preisschrift über die von der k. k. Ackerbaugesellschaft zu Görz und Gradisca im Jahre 1769 aufgeworfene Frage: Von den Ursachen des Mangels an Dünger in den besagten Grafschaften und den Mitteln zur Vermehrung und rechten Gebrauch desselben“. Wien 1771, 8°.

9. *Mineralogische Vorlesungen für die Bergakademie zu Schemnitz*. Wien 1771, 8°.

10. *Flora Carniolica exhibens plantas Carnioliae indigenas et distributas in classes, genera, species, varietates, ordine Linnaeano*. Editio secunda aucta et reformata. Vindobonae 1772, 2 tomi, c. 65 tab.

11. *Dissertationes ad scientiam naturalem pertinentes*. Pragae 1772. — Poleg manjših razprav ogrskih rudninah sodrži še: *Plantae subterraneae descriptae et delineatae*. P. 84—120, c. tab. I—XLVI.

12. *Principia mineralogiae systematicae et practicae succinctae exhibentia structuram telluris, systemata mineralogiae, lapidum classes, genera, species, cum praecipuis varietalibus eorumque characteribus, synonymis etc. nec non regulis nonnullis generalibus ad docimasiam et pyrotechnicam metallurgicam pertinentibus*. Pragae 1772, 8°.

To delo izišlo je v laškem prevodu z opombami od J. Arduin-a (*Venetiae 1778*) in v nemščini po Karolu pl. Meidinger-u. *Ibid.* 1786, 8°.

13. *Crystallographia hungarica. Pars I. exhibens Crystallos in dolis terrae cum figuris rariorum*. Pragae 1776, 4°.

14. *Introductio ad historiam naturalem, sistens genera lapidum, plantarum et animalium hactenus detecta, characteribus essentialibus donata, in tribus divisa, subinde ad leges naturae*. *Ibid.* 1777, 8°.

15. *Fundamenta chemica, praelectionibus publicis accodata*. *Ibid.* 1777, 8°. Editio altera aucta et emendata. Papija 1780, 8°. — Nemški prevod. Wien 1786, gr. 8°.

16. *Primae lineae systematis naturae adfinitatibus corporum inaedificatae*. Pragae 1776, 8°.

17. *Fundamenta botanica, praelectionibus publicis accomodata*. Papijae 1783, 8° maj.

18. „*Dictionnaire de chemie*“ par Pierre Jos. Macquer. 10. vol. *Venetiae 1784*, 8°.

19. *Deliciae Florae et Fonnae Insubricae sen novae et minus cognitae species plantarum et animalium, quas in Insubria Austriaca tam spontaneas quam exoticas vidit, descripsit et aeri incidi curavit. Pars I—II. Ticini 1786 do 1788, fol. maj., c. 75 tab.*

To je zadnje večje Scopolijevo delo, ki je prekrasno opravljeno in tiskano na celih listih. Izišlo je v treh zvezkih. Vsakemu delu je pridejanih 25 krasnih bakrenih tabel. V tej izborni knjigi opisal je Scopoli tudi redkejše rudnine, katere je na izletih nabral. — Naslovna podoba vsakega dela kaže razvalino v renesanci, katere krožni obloki kažejo morskopokrajino — najbrž obrežje Genove. Na zidovji sedeči orel drži v kljuno trak, na katerem vidimo s cveticami okrašen medajlon, ki ima napis: „*Deliciae Florae et*

Fannae Insubricae". V desnem ospredji naslonjena je kamena plošča z napisom: „Docti novi, nec trita, Actis suis inserant“. Linné, Syst. Nat. — Glavni naslov dela kaže vinjeto, ki predstavlja del Pavije. Prvi list vsakega predgovora je tudi okrašen z vinjeto, ki kaže botanični vrt.

20. Exeman de quelques espèces de bois de pin de la térébinthine, d'huile on larme de sapin, de la poix noire on navale, de la résine de pin. Turin 1788. 4°.

21. Anfangsgründe der Metallurgie; z 20 bakreni tablami. Mannheim 1789, gr. 4°.

Kakor vidimo iz navedenih samostojnih znanstvenih knjig, bil je Scopoli jako delaven. Po navadi iste dobe pisal je latinski, nekoliko tudi nemški. Največje važnosti pa je za nas to, da se njegova najlepša dela tičejo domovine naše ter so slavo njeno raznesla po vsej Evropi.

(Dalje prih.)

Program obrtnih strokovnih šol v Ljubljani.

A. Strokovna šola za lesno industrijo. Šola za lesni obrt ima štiri letne tečaje, v katerih se bodo učenci teoretično in praktično poučevali v najvažnejših strokah lesne industrije. V začetku bodo se otvorili naslednji oddelki: Za mizarstvo (umetno in stavbeno mizarstvo), za rezbarstvo (podobarstvo) in za strugarstvo, pozneje se bode pridružilo tesarstvo, kolarstvo, gradnja žag in mlinov ter pletenje košaric. V prvem letniku imajo vsi oddelki zvečine skupni pouk, pozneje se pa ločijo učenci po navedenih strokah. Poučevalo se bode v naslednjih predmetih: krščanski nauk, slovenski in nemški jezik, računstvo, obrtno knjigovodstvo, poslovni sestavki, tehnologija, mehanika, arhitektonsko oblikoslovje, geometrija in geometrijsko risanje, prosto risanje po modelih, projektivno risanje, modelovanje, lepomisje in praktični pouk.

Učenci so redni ali izvenredni; prvi obiskujejo šolo v vseh predmetih, drugi pa so vpisani le v nekaterih strokah. Vstopiti morejo v to šolo le isti mladenči, ki so dovršili osnovne šole in ki so prekoračili 14. leto. Ker je praktični pouk posebne važnosti ter se morajo učenci v teku štirih let izuriti v svoji stroki, kakor pri najboljšem mojstru, treba je, da so telesno zdravi. Spričevalo o dovršeni šoli daje učencu pravico do samostojnega zvrševanja dotičnega obrta, tedaj je veljavno kot spričevalo za dokaz sposobnosti. Učenci ne plačujejo nobene šolnine, ne vsprejemnine.

B. Strokovna šola za umetno vezenje in šivanje čipek ima dva letna tečaja, v katerih se bode poučevalo umetno vezenje (belo in pisano) ter šivanje čipek. Za klekljanje (pletenje) čipek ne bode oddelka. Učenke se bodo priučile vsem važnim strokam umetnega vezenja na podlagi dobrih uzorcev in zakonov umetnosti. Poučevalo se bode v naslednjih predmetih: Slovenščina, nemščina, računstvo, knjigovodstvo, tehnologija vezenja, oblikoslovje umetnega vezenja, elementarno risanje, strokovno risanje, nauk o ornamentih in o zlogu ter praktični pouk. Učenke so redne in izvenredne slušateljice. Izvenredne učenke morejo obiskovati le nekatere stroke, kakor to določi sporazumno ž njimi vodstvo šole. Redne učenke morajo dovršiti 14. leto in dokončati osnovno šolo. Šolnine ni nobene. Potrebni material dobe redne učenke od šolskega vodstva brezplačno, izvenredne slušateljice pa morajo same skrbeti za risarske in druge potrebščine.

Učenci in učenke za oba zavoda vsprejemajo se zdaj v pisarnici trgovske zbornice v Ljubljani, od 20. oktobra dalje pa v šolski pisarnici v Virantovi hiši, Zvezdarske ulice.

Pouk se pričnè začetkom meseca decembra t. l.

Učiteljske prošnje

v deželnem zboru kranjskem, v VI. seji v 27. dan septembra 1888. l.

(Konec.)

Poslanec profesor Šuklje:

„Gospoda moja! Jaz ne bodem pobijal gospoda predgovornika, poročevalca finančnega odseka, zlasti ker sam sprevidim in priznavam, da je letos absolutno nemogoče, ustrezati prošnji učiteljev. Ne sicer zgolj z ozirom na rastočo potrebščino normalno-šolskega zaklada, dasiravno ta zvišek ne bi hotel in ne bi mogel za svojo osobo tako podpirati, kakor je to storil današnji gospod poročevalec. Če je on primerjal položaj normalno-šolskega zaklada pred 10 leti sè sedanjim položajem, preziral je popolnoma, da se je faktično predrugačil vsled tega, ker imamo sedaj v svojem normalno-šolskem zakladu tudi skrb za šolstvo Ljubljanskega mesta, dočim pred 10 leti te skrbi nismo imeli. Priznam pa, da šolska potrebščina pri nas raste in sicer rapidno, in ako primerjamo potrebščine normalno-šolskega zaklada za l. 1889. s proračunom za l. 1884., bodemo videli, da se je tudi — ako Ljubljano vštevamo, potrebščina zviksala za celih 45.000 gld. ali za več nego 21%. Vender to naposled na mé ne bi bilo toliko vplivalo. Glavna stvar pa je, da mi proračuna za deželni zaklad za l. 1889. dandanes niti ne poznamo, dasiravno imamo predlog užé v rokah. Nihče izmed nas ne vé, kakov bode računski zaključek drugo leto, ker nimamo nobene sodbe o tem, kak dejanski uspeh bode vrgla priklada na žgane pijače; ali bode računati z veliko izgubo ali majhnim nedostatkom. V očigled temu, da ne moremo presoditi, koliko priklade bode treba zahtevati, nihče ne bi mogel staviti predloga v smislu peticije.

Tudi v tem obziru rad pritrjujem gospodu poročevalcu, da so pritožbe učiteljev, češ, da se jim na Kranjskem slabeje godí kot drugod, pretirane. Istina je, da imajo le v 3 deželah na Avstrijskem, t. j. na Zgornje- in Spodnje-Avstrijskem in Štajerskem boljše učiteljske plače kot pri nas, na Češkem deloma, v drugih deželah še mnogo slabeje, n. pr. v Bukovini, ki ni mnogo siromašnejša nego naša, in Bukovinski zakon določuje 240 gld. na leto najmanjše učiteljske plače, ker imajo zadnje vrste le 300 gld., podučiteljem pa gre le 80% učiteljske plače. Iz tega se razvidi, da je učiteljski stan na Kranjskem še razmerno bolje situviran kot po drugih deželah.

Tudi gledé Koroškega sem tistega mnénja, kot g. poročevalec, namreč da učiteljem Koroški zakon ni ugoden. Da bi prosilci poznali ves zakon, ne samo število plačilnih razredov, ako bi znali, da ima danes tam še 130 učiteljev le 360 gld. na leto in 41 podučiteljic le 300 gld., bi si premislili, predno stopijo pred deželni zbor z zahtevo, naj jim plače uredi po Koroškem zakonu, kar bi bilo za mnoge učitelje slabeje.

Vender bi jaz trdil, da se v tem oziru ne smemo preveč ozirati na vzgled drugih dežel, in da bode treba nekaj ukreniti. Relativno so naši učitelji še precej dotirani, absolutno pa je njih plača prenizka. Kaj zahtevamo danes vse od učitelja? — Da bi se 12 let šolal, da napreduje, se izobrazuje; mi mu tudi ne moremo braniti, da se ženi; hočemo od njega, da dostojno postopa, kot se spodobi stanu in zakon mu damo v roke ter zahtevamo v pripravnicah, da ga poznajo, zakon z dné 24. maja 1869. l., ki v § 55. trdi: „Najmanjši (minimalni) prejemki, izpod katerih ne sme nobena šolska občina na niže iti, naj bodo odmerjeni tako, da učitelji in podučitelji, ne primorani truditi se s postranskimi deli, lahko vso svojo moč na svoj poklic obračajo, in da je učiteljem še tudi mogoče, svojo rodovino živiti primerno okoliščinam dotičnega kraja“. In sedaj vprašam, kako je učitelj v stanu vse to storiti, ako ima na leto le 400 gld. in nič več, posebno

učitelji, ki so starši, imajo rodbino in niti naturalnega stanovanja nimajo. To je na vsak način tak položaj, da bomo morali gledati, kako bi razmere učiteljev izboljšali.

Jaz se ne bodem protivil nasvetu finančnega odseka; le za svoj del bi deželnemu odboru, kateremu se bode baviti s tem nalogom, ki bode imel pretresati načrt organizacije učiteljskih plač za bodočnost, dal nekoliko napotkov, kar se mojih subjektivnih nazorov tiče. Tisti zakon z dné 29. marca 1879. l., s katerim so se učiteljske plače zadnjič uredile, je nezadosten v marsikaterem oziru in jaz bi želel, da deželni odbor s kakim večjim zakonom stopi pred nas, zlasti da odpravi birokratične ozire v tako imenovani Vestenekovi noveli (klici: dobro), vsaj pa predloži načrt zakona o ureditvi učiteljskih plač. Vestenekova novela ima posebno napake, da je med najnižjim in najvišjim plačilnim razredom, razred premalo razstegnjen. Sedaj pride mladi kandidat z 18—20 leti na deželo. Prva služba njegova je 400 gld., marsikateri ima 450 gld. Na tem mestu ostane potem skoraj vse svoje žive dni, naj se trudi, kakor se hoče; redkokedaj se mu posreči, pospeti se više, priti do 500 gld., kaj celó do 600 gld. Ako organizujete učiteljske službe, glejte na to, da bode nekaj več „latitude“, več razprtine med prvim in zadnjim razredom. Najboljši bi bil vzgled Češke, kjer imajo 400, 500, 600 in 700 gld. Če bi odstotke tako razdelili, da bi bilo v kategoriji 700 gld. = 5%, v drugi kategoriji = 10%, v tretji = 45% in v najnižjem plačilnem razredu 40%, dobili bi tako razdelitev, vsled katere bi po sedanjem statutu učiteljskega osebja na deželi spadalo v prvi razred = 24, v drugi = 47, v tretji = 212 in v četrti razred = 188 učiteljev. Tukaj je treba poudarjati, da bi bilo v najnižji razred treba vvrščevati pred vsem vse provizorične učitelje in učiteljice in kar bi še bilo, kar bi spadalo v ta razred, bi se trebalo ozirati kolikor toliko na učitelje, in večinoma učiteljice postaviti v najnižji razred, ker te imajo manjše potrebe kot učitelji. To so moji nazori, katere nasvétujem deželnemu odboru, da jih blagovoli uvaževati, ko se bode bavil s to stvarjo“.

Poslanec Pakiž toži, da se tako malo ozira na nasvete krajnih šolskih odsekov in se pošiljajo občinam učitelji, ki jim niso zaradi njihovega življenja po godu. Zato misli, naj bi deželni zbor, da ne bode c. kr. deželni šolski svet tako samovoljno ravnal kakor doslej, šolsko postavo o tej zadevi jako določno popravil in da bi se več ne usiljevali občinam učitelji, katerih nikakor ne marajo, ker so slabi.

Poslanec Dežman se protivi mnenju poslancu Pakiža, da bi se šolske postave predrugačile. Šolstva čaka po Lichtensteinovem predlogu v državnem zboru popolna preuredba. Potem bode stališče učiteljev vse drugo, in učitelji bodo imeli tedaj vse druge bolečine, kakor doslej, torej naj bi se deželni odbor z nepotrebnim delom ne mučil o taki zadevi.

Poročevalec dr. Vošnjak pravi, da bode deželni odbor gotovo nasvete prof. Šukljeja uvaževal. Na predbacivanje g. Pakiža pa mu je kot udu deželnega šolskega sveta odgovarjati, da se isti v prvi vrsti ozira na predloge krajnih šolskih svetov, kajti vodi ga misel, da je učitelju živeti mej ljudstvom, torej naj bode tisti, katerega si želi ljudstvo. Iz službenih ozirav se pač dogaja morda včasih neprijetni slučaj, a to je neizogibno, ker se mora učitelj, če tudi disciplinarno, vender kam premestiti. Opazke Dežmanove so pa prav neumestne, ker ni nikake zveze mej poboljšanjem učiteljskih plač in Lichtensteinovim predlogom. Pri glasovanji vsprejme se predlog finančnega odseka in potem seja na predlog g. Kersnika sklene.

Deželna sadna razstava.

C. kr. kmetijska družba kranjska je v proslavo štiridesetletnega vladanja presvetlega cesarja v Ljubljani na starem strelišči priredila deželno sadno razstavo v zvezi s

pokušnjo kranjskih vin. Ta obširna in lepa razstava je zanimala vsakega, komur je mari napredka naše dežele. Razstava se je svečana otvorila v 18. dan preteč. m. in je trajala po nekoliko še ves teden tako, da so jo teden pozneje tudi še videli učitelji, ki so v 25. dan preteč. m. prišli k zborovanju. Učitelje in šolske prijatelje je pa največ zanimal prav poučni oddelek: „Šolsko vrtnarstvo“. Drevesec, sadja in tudi ličnih obrisov šolskih vrtov je bilo iz teh-le šol: Adlešiče, Dobropolje, Šent-Kocijan, Dobrova, Šent-Martin pri Litiji, Mirna, Vodice, Kamenik, Logatec, Sora, Preska, Pirniče, Tržič, Podvelb pri Vipavi, Bistrica, Rakek, Hrušica, Gorje, Zagorje, Mengeš, Kostanjevica, Begunje, Slap, Šent-Peter na Notranjskem, Žužemberk. — V prvi vrsti so se tu odlikovali nadučitelji g. Ribnikar iz Logatca, Žirovnik iz Gorjan in Rant z Dobrove.

Književnost.

— Knjižnica „**Družbe sv. Cirila in Metoda**“. Na svetlo daje in zalaga družba. I. zvezek. Franc Jožef I., cesar avstrijski. V Ljubljani. Tisk „Národne Tiskarne“. 1888. Prvi zvezek te lepe knjižnice imenuje se tedaj: Franc Jožef I., cesar avstrijski. V spomin 40letnice Njegove vlade spisal slovenski mladini Fr. Hubad, c. kr. gimnazijski profesor. S 2 podobama (cesar in cesarica). Obsega dalje: Predgovor. Cesarjeva mladost. Franc Jožef na prestolu. Franc Jožefova vlada. Dodatek (ima „cesarsko pesem“ in „Slovensko cesarsko pesem“).

Cena zvezku po 15 kr.; vsakih 100 zvezkov pa stoji 12 glđ. Naj bi ne bilo šole na Slovenskem, kjer bi se v šolski knjižnici pogrešal „Franc Jožef I., cesar avstrijski“. Učitelji in sploh rodoljubi sezite po njem!

— „**Vestnik šolske družbe s Cirila in Metoda**“ II. Izdalo in založilo vodstvo. V Ljubljani 1888. Tiskala „Katoliška Tiskarna“. Obsega: Družbe sv. Cirila in Metoda redna III. velika skupščina v Ptuji dné 29. julija 1888. Imenik podružnic. (Po teh izkazih je vseh družbenikov: Pokroviteljev: 37, ustanovnikov 638, letnikov 3318, podpornikov 1668. Zglašenih pri vodstvu je vseh vkup 5896 družbenikov.

— „**Cesarska pesem**“. V spomin v 2. dan decembra 1888. l. s podobami ukrasili avstrijski umetniki. Cena 80 kr. Del čistega donosa odměnja se c. kr. zavodu za vzgójo oficirskih hčeri v Hernalsu. V 9 izdanih: slovenski, nemški, italijanski, česki, poljski, rusinski, srbski, hrvatski in rumunski. Založil F. Tempsky na Dunaji in v Pragi. Vse lepe misli cesarske pesmi so prav umetno izobražene v 10 prelepih podobah. Cena (80 kr.) je za toliko krasnih velikih podob tako nizka, da se jih vsaka šola in vsaka boljša hiša lahko kupi ali jih komu podari.

— „**Ilustrovan Národní Koledar**“ za navadno leto 1889. Za pouk in kratek čas. Uredil izdal in založil Dragotin Hribar. V Ljubljani. Natisnila „Národna Tiskarna“. Cena mu je 40 kr., po pošti 45 kr. Obsega: Popis leta 1889. Vse važneje Koledarske stvari. Dvorni koledar. Splošne določbe c. kr. pošte. Brzozavni cenik. Lestvica za kolek. Sejmi. Zabavni del: Štiridesetletnica vladanja cesarja Frana Josipa I. (s 4 podobami). Naši zaslužni možje: Dr. Janez Bleiweis vitez Trsteniški (s podobo). Fran Erjavec (s podobo). Jožef Zupan, stolni prošt Ljubljanski. Dr. Fran Preširen. — Božja pota Slovencev. Na sveti zvečer (povest). Smešnice (z raznimi podobami). Ta koledar je tedaj prav lep in primeren dar za novo leto.

— „**Žepni Koledar**“ za leto 1889. izdala je „Katoliška Tiskarna“ v Ljubljani. Cena 20 kr.

— **Jos. Stritar-jevih zbranih spisov** je užé 58 snopič na svetlem.

Učiteljska zborovanja v Ljubljani.

I.

Občni zbor društva v pomoč učiteljem, njihovim vdovam in sirotam na Kranjskem.

V napovedani dan, t. j. v 25. dan oktobra t. l. bila je ob 8. uri v mestni župljánski cerkvi pri sv. Jakobu sv. maša, ki jo je bral mil. prošt gospod dr. Ant. Jarec.

Lepo ubrano slovensko petje Šentjakobskih pevcev in pevk in učiteljev je povelečevalo to sv. opravilo, pri katerem je bilo razven učiteljev in učiteljic tudi mnogo občinstva.

Ko se je potem v redutni dvorani postavno število udov sešló, otvoril je zborovanje „Vdovskega učiteljskega društva“ predsednik, milostni prošt dr. Jarec, s prijaznim nagovorom. Potem je poročal tajnik o društvenem stanju. Število udov je 70. Umrl v preteklem letu ni nihče, a pristopil je M. R., nadučitelj, ki je užé tudi plačal pristopnino in letnino za leto 1888. Podpiranih je bilo 12 udov in sicer: Božič iz Idrije (80), Simonič iz Radgon (80), Tavses iz Rateč (80), Zupanec iz Šmartina pri Gornjem Gradu (100), Kavšek iz Vinice (100), Šot (80), Kuhar (100), Juh (80), Šušteršič (80), Hribar (100), gld. na leto. — Učitelji, umeščeni na Kranjskem, a pristopivši v druge kronovine se štejejo za prave ude. Razlika pri podpiranju izvira od tod, ker so se pravila leta 1882. na korist vdovam premenila.

Sirot je bilo podpiranih 23, ki so: Božič 3 po 20 gld., Simonič 2 po 20 gld., Zupanec 4 po 20 gld., Kuhar 6 po 25 gld., Bernik 1 po 20 gld., Hribar 6 po 25 gld., Kukec 1 po 20 gld. na leto.

Z letnino na dolgu je 10 učiteljev za eno leto, eni tudi za več let. Med njimi so tudi taki učitelji, ki društvo le podpirajo, ker so namreč precej ob ustanovi društva leta 1861. pristopili in nimajo nikogar, ki bi imel pravice do podpore.

Zbor sklene: Starejši udje naj se uljudno vprašajo, hočejo li ostati pri društvu; drugim mlajšim naj pa se obrok za vplačevanje dovoli; ako se dovoljenega obroka ne drže, nehajo biti udje, sploh naj se strogo po pravilih ravna. Tajnik poroča dalje: Gospod K. G. je pristopil leta 1876. — Na pristopnini in letnini je na dolgu 56 gld. Ako pa pristopi na novo, vplača le 45 gld. Pred kratkim je poslal zopet 6 gld. Vprašanje, kaj s temi 6 gld.? Na pismeno vprašanje ni bilo odgovora. Zbor sklene: G. K. faktično ni več ud „Vdovskemu društvu“, tudi v imeniku se ne tiska več. Vplačana svota pripada društvu; a 6 gld. poslanih 28. sept. t. l. so mu na razpolaganje; ako hoče zopet pristopiti, ravnalo se bo ž njim, kakor z onim, ki na novo pristopi po § 3., 4. in 12. dr. pr. od leta 1882.

Blagajnik poroča: Račun l. 1887. so pregledali gg. Belar, Kovšca in Žumer, in našli so, da ima gotovine biti še 164 gld., a ne 134 gld., kakor se je glasilo poročilo l. l. — Premoženja je torej v obligacijah 45.150 gld. mimo lanskih 44.550 gld. ter je prirastlo za 600 gld. „nominalne“ vrednosti. V dolžnih pismih pri svojih udih, v hranilnici in v gotovini je sedaj 2081 gld. 5 kr. Premoženja vsega skupaj je 47.231 gld. mimo lanskih 45.521 gld. 26 kr. Letos je v privatnih dolžnih pismih 100 gld. več, zato so se obligacije le za 600 pomnožile, l. l. za 800 gld. — Upniki tudi obresti ne plačujejo vsi v redu.

Pridejo potem v pretres posamezne številke društvenega računa. Prihodkov je bilo 2890 gld. 51 kr., a troškov 2477 gld. Odštevši in prištevši računski ostanek in primanjkljaj, ostane v blagajnici s klepom računa 1. septembra t. l. 235 gld. 47 kr. Pregledovalci računov se volijo in so gg.: Belar, Adamič in Žumer.

Na dnevnem redu so prošnje za izredno podporo. Lucija Šot, hči pokojnega Jakoba Šota, prosi podpore v denarjih. Prošnja se priporočujevaje izročča dobrodelnemu odseku „Slovenskega učiteljskega društva“ v proslavo štiridesetletnice presvetlega vladarja. Isto tako se ukrene s prošnjo učiteljske vdove J. Jerom, s pristavkom, da se bode odbor „Vdovskega društva“ pri neugodnih okoliščinah na njo ozrl. (Dalje prih.)

D o p i s i.

Iz Smlednika. Ko je bilo truplo preblagega gospoda učitelja Martina Křeka materi zemlji izročeno, je bilo sklenjeno, mu postaviti spomenik. Darovali so v ta namen p. n. gg.: Merk Josip, c. kr. okrajni glavar 3 gld.; Pirker Henrik, c. kr. okrajni šolski nadzornik 2 gld.; nadučitelji: Vavken Andrej 3 gld., Papa Fran 1 gld., Letnar Lovro 2 gld., Knific Luka 1 gld., Cirman Anton 50 kr., Kuster Miha 1 gld.; učitelji: Traven Josip 5 gld., Okorn Fran 1 gld., Jezeršek Janez 1 gld., Ferlan Ivan 1 gld., Debelak Janez 1 gld., Debelak Miha 1 gld., Kos Miha 3 gld., Režek Jurij 1 gld., Levičnik Josip 3 gld., Rant Fran 1 gld., Arzelin Avgust 1 gld., Luznar Fran 1 gld., Bregant Miha 1 gld., Jelenc Luka 1 gld., Dolinar Josip 1 gld., Rozman Anton 1 gld., Kragelj Josip 1 gld., Gros Fran 1 gld., Kramar Miroslav 50 kr., Kuhar Ivan 50 kr., Cetelj Ivan 50 kr., Stanonik Nikolaj 50 kr., Mali Konrad 50 kr., Krener Bogomir 1 gld., Pezdič Ivan 50 kr., Črnilec Fran 50 kr., Kmet 1 gld., Likosar Anton 1 gld., Praprotnik Fran 1 gld., Martin Potočnik 50 kr., šola v Komendi 1 gld.; župniki: Preželj Matej 5 gld., Jakob Aljaž 2 gld., Janez Molj 5 gld., Josip Belar 2 gld., Fran Porenta 1 gld., Špendal Fran 2 gld., Janez Novak 10 gld.; kapelani: Fran Šusteršič 10 gld., Merčun Rok 1 gld., Fran Pavlin 5 gld., Janez Čebašek 2 gld., Anton Nemeč 1 gld., Ivan Solnce, misijonar 5 gld., Konrad Texter 50 kr., Janez Křek 3 gld., Josip Keršič, posestnik 5 gld., Oroslav Dolenc, veletržec 1 gld., neimenovana 4 gld., gospa Kos Roza, učiteljeva soproga 1 gld. gospodičine učiteljice: Bohinc Ivana 1 gld., Golf Klotilda 1 gld., Jugovic Fani 1 gld., in občina Smleska 15 gld. vkup 132 gld.

Spomenik, delo gospoda Vinko Čamernik-a stane 118 gld., drugih troškov je bilo 5 gld., tako, da ostane še 9 gld., kateri znesek se je izročil vdovi ranjkega gospoda učitelja. V imenu vdove vsem: Bog plati!

Iz Ribnega na Gorenjskem. Slavno društvo »Národna Šola« je tukajšnji novi šoli podelilo mnogo raznih učil, za kar se pristrčno zahvaljuje

Fran Rus,
učitelj.

Iz Ljubljane. «Slovenskega učiteljskega društva» slavnostni koncert v proslavo štiridesetletnice cesarjeve v 25. dan preteč. m. je bil o vsakem oziru izvrsten in moremo reči sijajen. Sploh se priznava, da toliko mešanega zborá, kakor ta večer, še ni čula redutna dvorana v Ljubljani. Nad 70 bilo je vrlih pevcev učiteljev, nad 40 pa izvežbanih učiteljic pevk, vsega vkup blizu 120 zvonkih in dobro izurjenih glasov, vsi ti pa pod vodstvom izvrstnega mojstra voditelja g. A. Nedvěda, kateri je ta večer obilo žel sad svojega večletnega truda, kajti vsi gospodje pevci in gospodičine pevke so učenci in učenke iz njegove šole. Koncert pričel se je z Weberjevo ouverturo iz opere »Freischütz«, katero je vojaška godba domačega pešpolka vrlo svirala. Za tem deklamovala je gospodičina Rischnerjeva — Funtekov prolog. (Glej prvo stran dan. lista!) Govorila je s pravim poudarkom in z občutkom, gladko in z močnim, prijetnim glasom. Končavši prolog s klicem: «Slava! slava! slava!» odzval se je mej slavoklici mogočni zbor — cesarska pesem —, katero je občinstvo stojé poslušalo. Na odru mej zelenjem stoječi kip cesarjev pa je gospodičina učiteljica odličila z lorjevim vencem. Moschelesov Hommage a Händl za dva klavirja svirala ste gospodičini Irma Furlan in Elv. Sittig. Obe ste kazali, da ste umetno izvežbani, kar je tudi občinstvo priznalo z obilno pohvalo. — Najlepša točka bila je krasna Nedvědova skladba «Nazaj v planinski raj!», katere še v Ljubljani nismo čuli peti tako dovršeno. — Arijo iz Kreutzerjeve opere »Nachtlager von Granada« pela je sè spremljevanjem na klavirji (Irma Furlan) gospodičina Pavla Suwa, katere je še mlada, pa izvrstno izvežbana prav simpatična pevka. Zadnji dve točki ste bili Nedvědov «Popotnik», v katerem se je odlikoval g. Razingar z izbornim samospevom in Haydnovo «Stvarjenje sveta», v katerem je pel vmes mešani zbor sè spremljevanjem orkestra. Veličastno in mogočno je odmevalo:

„Nebesje oznanja mogočnost božjo,
In delo božjih rok
Slavi obok nebá;
Bodočemu dnevu javlja že dan,
Noč, ki je prešla, nastopni noči.
Po svetu se glási slovó,
Jezik vsak je umé,
Vsako zna uhó!“

Sijajen, zares sijajen je bil koncert in tudi udeležba je bila nepričakovano obilna. Dvorana je bila polna samega odličnega občinstva. Izmej dostojanstvenikov bili so navzoči p. n. gg.: deželni predsednik baron Winkler, feldmaršallajtnant vitez Keil, generalni major Schilhawsky, stoljni prošt dr. Klofutar, mestni župan Grasselli, ces. svétnik Murnik, dež. šolski nadzornik Smolej, ravnatelji in učiteljsko osebje srednjih in ljudskih šol in mnogo drugega občinstva. «Slovensko učiteljsko društvo» je ta preslavni večer z zlatimi črkami zapisalo v svojo kroniko.

— Zahvala. Nižeje podpisani odbor se pristrčno zahvaljuje vsem, ki so sodelovali in pripomogli pri slavnostnem koncertu v 25. dan preteč. m. — Pred vsem se ganljivo zahvaljuje vsem blagim p. n. gospodom učiteljem, gospodičinam učiteljicam in učiteljskim kandidatinjam, ki so v toliko lepem številu prihiteli h koncertu, potem vrlemu voditelju koncerta prof. A. Nedvédu, slavnemu deželnemu odboru, ki je za zborovanje in koncertovanje prepustil redutno dvorano, preblagorod. g. polkovniku, ki je h koncertu dovolil c. kr. vojaško godbo, slavnemu vodstvu plinarnice, ki je dovolilo brezplačno svečavo ter vsemu slavnemu občinstvu, ki je prišlo h koncertu.

Odbor „Slov. učiteljskega društva“.

— Prošnja. Za slavnostni koncert «Slovenskega društva» dné 25. oktobra t. l. je odbor razposlal vsem oglasencem note h koncertnim napevom. Ker pa več p. n. g. učiteljev in učiteljic ni moglo udeležiti se slavnosti, prosi odbor, da bi blagovolili oni, ki imajo dotične glasove, vrniti jih. Istotako prosimo, da bi se nam vrnila «cesarska pesem», ako jo je po koncertu kdo slučajno vzel seboj, ker je lastnina «Glasb. Matic». Ko bi se glasovi, ki posamič nikomur ničesa ne koristijo, zavrgli in pogubili, škoda bi bilo, ker stanejo mnogo novcev. Partituri «Avstrija moja» in «Nazaj v planinski raj» naj pa vsak obdrži. Poslati je glasove pod križnim ovitkom in frankovano z marko za 2 kr.

— Vabilo k odborovi seji «Slovenskega učiteljskega društva» in «društva v pomoč učiteljev in njihovim vdovam in sirotam», katera bode v 2. dan novembra t. l. ob 2. uri popoldne v bralni sobi «Katoliškega društva» na Starem Trgu h. št. 13 v Ljubljani. Ker so tñ na dnevnem redu ustanovitve odbora in še druge važne stvari, prosimo, da bi k tej vkupni seji prišli vsi g. g. odborniki.

Premene pri učiteljstvu.

G. Miha Kos, učitelj v Velesalih na Gorenjskem, gre na III. učiteljsko mesto v Vipavo. — Gspdc. Izabela pl. Födransberg, zač. učiteljica (IV.) v Vipavi je za trdno postavljena. — Gspdc. Marija Šerc, učiteljica v Dobu, pride na novoustanovljeno dvorazredno ljudsko šolo v Domžale. — G. Josip Turek, učitelj v Grahovem, gre v Begunje na Gorenjskem. — Stalno so še nastavljeni g. g.: France Zaman, učitelj na Ubeljskem; France Lovšin, učitelj v Šent-Vidu nad Ljubljano; France Rant, učitelj na Trati; Miha Debelak, učitelj na Trsteniku; Luka Jelenec, učitelj v Šent-Juriju pri Kranji. — G. Henrik Paternost, učitelj v Mengišu, je dobil učiteljsko službo v Radomljah pri Kameniku. — G. Fr. Gostinčar, učitelj v Šoštanji na Štaj., pride v Škofjo Loko na IV. učiteljsko mesto, in g. Ivan Kuhar, učitelj na tem mestu, gre v Trboje pri Kranji. G. Konrad Malli, učitelj v Križah pri Trziču, pride na IV. učiteljsko mesto na deško šolo v Trzič. — Gspdc. Marija Borowsky, I. učiteljica na dekliški šoli v Trziču, je stalno postavljena. — Gspdc. Gabrijela Ihan, učiteljica v Planini na Štaj., pride na II. učiteljsko mesto pri dekliški šoli v Trzič. —

Razpis učiteljske službe.

Št. 724

okr. š. sv. Na čveterorazrednici v Črnomlji razpisana je služba IV. učitelja z letno plačo 400 gld. Služba namestila se bode zatrdno, ali začasno in se bode, če ne bode učitelja prosilca, od dala tudi učiteljici. Prošnje naj se vlagajo do 20. novembra 1888. l. pri podpisanem uradu.

C. kr. okrajni šolski svét v Črnomlji v 26. dan oktobra 1888. l.